

proindeque *forma* matrimonialis contractus, qui ipse est sacramentum.

THESIS V.

De materia et forma determinata ab ipso institutore sacramentorum.

“ Cum sacramenta signa gratiae sint *ex institutione*, materia et forma utpote partes essentialis, ex quibus ratio signi componitur, ab ipso sacramentorum institutore determinatae sunt sin minus in infima semper specie, saltem intra eam latitudinem, ut significatio ab institutore intenta semper maneat integra.”

I. Ritus illi qui sunt sacramenta, per se spectati erant quidem ex aliqua similitudine apti, ut assumerentur tamquam signa sacra ad significandam nostram sanctificationem. Cum enim in sacramentis perducantur homines per sensibilia ad spiritualia, et, ut ait vulgatus Dionysius (Hierarch. Eccl. c. 1. n. 5.) “ hierarchia nostra indigeat sensibilibus ad divinorem nostri ex illis ad intelligibilia sublimationem; ” pertinebat ad suavem providentiam et sapientiam institutoris sacramentorum, ut signa assumerentur, quae ex se aliquam analogiam praeseferrent ac imaginem rei significatae. At ex hac aptitudine ad significandum possunt tantum dici signa velut in *actu primo*; quod in *actu secundo* sint signa sanctificationis ex rei veritate et signa efficacia, et elementa fundamentalia Ecclesiae visibilis ritusque essentialis cultus divini, hoc rebus sensibilibus convenire non potest nisi *ex positiva institutione*. Sacraenta igitur neque sunt signa naturalia, h. e. quae ex ipsa natura rei sensibilis relationem habeant ad gratiam significandam; nec tamen sunt signa mere arbitraria ita, ut citra omnem similitudinem, quam ex se habeant, instituta sint ad aliud significandum; sed medium tenent rationem, quia ex aliqua *analogia* sunt apta ad significandum, et *ex institutione* habent, ut reipsa sint signa et sacramenta. Hoc tantum sensu intelligi debet, quod ait s. Augustinus (ep. 98. n. 9. ad Bonifac.): “ si sacramenta quamdam similitudinem earum rerum, quarum sacramenta sunt, non haberent, omnino sacramenta non essent ”; hocque distinctius expressit Hugo Victorinus verbis

supra citatis: “ sacramentum foris sensibiliter propositum ex similitudine repraesentans, ex institutione significans.”

Illud ergo totum sensibile, quod est signum sacramentale, determinatum est ad hanc rationem signi efficacis ab institutore sacramentorum; atqui illud totum in omnibus sacramentis novae legis constat essentialiter ex dupli parte, materia et forma, ita ut alterutra dempta iam signum non sit iuxta dicta in thesi antecedenti; ergo tum *materia* tum *forma* sunt determinatae ab ipso institutore sacramentorum.

Quoniam demonstrationem, ipsum Christum Dominum esse immediatum institutorem omnium sacramentorum novae legis in alium locum differimus; id enim post declaratum modum eorum efficaciae melius et plenius intelligetur: hoc loco praescindimus a quaestione de institutore sacramentorum. Etiamsi Christus hominibus, puta Apostolis, ut nonnulli veteres scholastici opinabantur, contulisset potestatem instituendi aliqua sacramenta proprie dicta, semper verum maneret quod in nostro argomento demonstratur, ubi solum generatim dicimus, determinationem *materiae et formae* esse ab institutore sacramentorum. Et quoniam purus homo saltem secundum praesentem oeconomiam redemptionis, non posset esse sacramenti institutor nisi ministerialiter, ut alibi dicemus, etiam in hac hypothesi sicut sacramenti institutio, ita determinatio *materiae et formae* esset et a Deo, et a Christo secundum humanitatem, et ab homine causa ministeriali, aliter tamen atque aliter. Merus enim homo potestate a Deo accepta posset signum determinare; Christus autem secundum humanitatem, ex cuius pretio sanguinis illud signum esset efficax, ad applicanda sua merita, et Deus ad conferendam gratiam per signum sic determinatum, voluntate consequente ad determinationem ab homine factam, illud ipsum signum ratum haberet et assumeret.

Tripliciter ergo concipi potest institutio: a) ita, ut Deus ipse auctor gratiae, nulla interveniente voluntate humana, determinet signum, cui vult adnectere significationem et efficaciam gratiae; b) ita, ut Christus homo voluntate humana determinet signum, cui ad significationem et efficaciam gratiae vult adnectere dignitatem ex suis infinitis me-

ritis, quod voluntas divina consequenter ad illam determinationem voluntatis humanae ratum habeat; c) ita, ut merus homo potestate a Deo accepta signum determinet, quod consequenter ad hanc hominis determinationem voluntas humana Christi, et consequenter ad utramque determinationem hominis ministri et Christi causae meritoriae, voluntas divina ratum habeat et actu assumat in signum efficax gratiae. In prima hypothesi signum ac proinde essentiales eius partes, *materia et forma*, determinarentur sola voluntate Dei institutoris principis sacramentorum; in altera hypothesi determinantur voluntate humana Christi per potestatem *excellentiae* institutoris sacramentorum, et divina voluntate *consequente*; in tertia hypothesi determinarentur voluntate meri hominis, qui esset institutor ministerialis, et voluntate *consequente* tum humana Christi tum divina. Semper ergo *materia et forma* sacramentorum, si ex his signum sacramentale essentialiter coalescit, determinatae intelligi debent speciali modo ab institutore sacramentorum, sive institutio facta sit per solam voluntatem divinam, sive per voluntatem humanam Christi dependenter a voluntate divina, sive per voluntatem ministerialem meri hominis dependenter a voluntate utraque tum humana Christi redemptoris tum divina.

II. Nihilominus facile intelligitur, tum materiam tum formam potuisse determinari strictius vel latius, ut intra aliquam latitudinem posset esse variatio, quin desineret ratio signi sacramentalis, prout primitus institutum est. Modus autem determinationis pendens a libera voluntate institutoris, qualis sit in singulis sacramentis, cognosci non potest nisi ex cognita hac ipsa institutoris voluntate. Haec autem innotescit ex Scripturis, ex doctrina et declaratione ac maxime ex universalis et constanti usu Ecclesiae, quae in intelligendo vero sensu revelationis ac institutorum divinorum, et in universalis usu et administratione mysteriorum sub directione Spiritus Sancti errare non sinitur; ad hunc enim finem Christus summus sacerdos et caput Ecclesiae Spiritum veritatis ei promisit manentem in aeternum, et se ipsum pollicitus est cum docentibus omnes gentes et admini-

strantibus sacramenta futurum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi (Io. XIV. 16. 17; Matth. XXVIII. 20.).

Ex his autem documentis 1°. constat, quid certo sufficiat, ut materia et forma sit integra in singulis sacramentis; si scilicet serventur omnia, quae Ecclesia praescribit vel simpliciter tamquam essentialia vel necessario observanda ita, ut aliquo omissio sacramentum censeatur dubium.

Nam 2°. non semper pari securitate constat, quid certo non sufficiat ad materiae et formae ac proinde ad signi sacramentalis essentialiam servandam. Ratio huius dubii *quoad materiam sacramenti* potest esse fere duplex. a) Potest universim aliquando dubitari, utrum aliqua variatio materiae physicae praetergrediatur latitudinem, intra quam materia determinata est. Sic constat, certo sufficere panem triticeum sive azymum sive fermentatum ad confiendum sacramentum Eucharistiae; sed non aequa constat, utrum panis ex nonnullis aliis speciebus granorum certo non sufficiat (1). b) Speciatim ubi circa ritum tenentem se ex parte materiae est diversitas in usu universalis Ecclesiae occidentalis atque in usu item universalis Ecclesiae orientalis, sciente et probante summo Pontifice et Ecclesia universa, fas est aliquando dubitare non quidem de sufficientia signi et valore sacramenti universim, sed utrum ritus, secundum aliquid deficiens usurpatus in orientali Ecclesia, sufficeret etiam in occidentali. Sic traditio instrumentorum in ordinatione diaconorum et presbyterorum in Ecclesiis orientis

(1) Theologi quidem complures existimarent, non satis constare, utrum oleum non benedictum ab Episcopo (vel ex concessione saltem tacita summi Pontificis a presbyteris, ut haec facultas concessa est presbyteris graeci ritus) non sit sufficiens materia ad validitatem sacramenti extremae unctionis; imo affirmarunt, esse eam materiam sufficientem (vide Benedictum XIV. de synod. dioeces. I. VII. c. 16. n. 4.). At eis compertum non erat decretum Pauli V. qui 13. Ian. 1615. declaravit temerariam et errori proximam hanc propositionem: « quod nempe sacramentum extremae unctionis oleo episcopali benedictione non consecrato ministrari valide possit. » Et secundum hoc decretum iterum 14. Sept. 1842. approbante Gregorio XVI responsum est a supra Congreg. S. Officii negative ad dubium: « an in casu necessitatis parochus ad validitatem sacramenti extremae unctionis uti possit oleo a se benedicto? »

nec nunc usurpat nec umquam in usu fuit, sola igitur impositio manuum Episcopi apud orientales est pro materia. In Ecclesia tamen latina si illa traditio esset omissa, ordinatio ad securitatem foret sub conditione repetenda (Bened. XIV. de Synod. dioeces. l. VIII. c. 10. n. 13.). Quantumvis enim probabilius videatur, traditionem instrumentorum fuisse ab Ecclesia praescriptam solum ad expressiorem significationem potestatis acceptae per manum impositionem cum forma illam comitante (1), atque ideo non certo constet, utrum etiam in Ecclesia latina non sufficiat manum impositio pro materia sacramenti; haec tamen ipsa incertitudo relinquunt in sua probabilitate sententiam alteram, quae traditionem instrumentorum in Ecclesia occidentali ad essentiam materiae pertinere docet. Totam hanc controversiam habes expositam a plerisque theologis recentioribus, prae ceteris autem praeclarissime apud Benedictum XIV. de Synodo dioeces. l. VIII. c. 10, ubi indicantur etiam auctores, ex quibus monumenta antiquitatis hue spectantia repeti possunt. Quoad opiniones scholasticorum in hac re confer etiam tractatum nostrum de Traditione th. XVII. n. II. Sententia autem posterior, ex qua alia essentialis materia in una parte Ecclesiae, alia in parte altera admitti deberet, quomodo sustineri posset, optime declarat Card. de Lugo disp. II. sect. 5. n. 85. seqq. Supponi scilicet deberet, Christum institutorem sacramenti determinasse materiam solum generice, ut adhibeatur sacra caerimonia et ritus aptus ad significandam potestatem, quae in ordinatione confertur; determinationem autem specialem reliquise Ecclesiae ita, ut ipse signum in individuo ab Ecclesia determinatum ratum habeat. Quo posito ex varietate determinationis ab Ecclesia factae haud difficulter varietas intelligeretur essentialis materiae. Controversiae aliquot haud absimiles sunt etiam de materia sacramenti Confirmationis, de quibus lege cl. P. Perrone de Confirm.

(1) Hugo Victorinus de Sacram. 1. 2. P. III. c. 12. et Magister Sentiarum 4. dist. 24. §. « Septimus est ordo, » ita explicant: « accepiunt (presbyteri in ordinatione) calicem cum vino et patenam cum hostiis de manu Episcopi, quatenus his instrumentis potestatem se accepisse agnoscant placabiles Deo hostias offerendi. »

c. III. n. 65. seqq. De matrimonio autem potest quidem esse quaestio, quomodo materia et forma distinguantur, de qua re supra dictum est; nullum autem est dubium, quid sufficiat vel non sufficiat ad materiam ab institutore determinatam, dummodo prae oculis habeatur, ad dignitatem sacramenti elevatum esse non aliud contractum matrimoniale, quam qui secundum leges regni Christi sit legitimus.

Quoad formam verborum omnis dubitatio, quae incidere potest, eo tantum revocatur, utrum significatio ab institutore intenta et significandi modus ab ipso statutus observentur.

Iam 3º. si determinatio materiae et formae inter se comparentur, ex doctrina et usu universalis Ecclesiae colliguntur, materiam sacramentorum ab institutore determinatam esse in specie (1), prout unitas speciei in quotidiano usu vitae humanae intelligitur, non autem prout de ea philosophi vel definiunt vel disputant; ex quo ipso intelligitur, materiam in aliis sacramentis strictius determinatam esse, in aliis minus stricte. Haud absimili ratione forma ab institutore determinata est non secundum materialem sonum verborum (non enim, inquit Augustinus in Io. tract. 80. n. 3, verbum sanctificat, quia dicitur, sed quia creditur; et aliud in eo est sonus transiens, aliud virtus manens); neque determinata est secundum phrasin grammaticam, sed secundum significationem pro diversitate sacramentorum vel distinctam vel saltem in confuso. Sic distincta requiritur expressio personarum ss. Trinitatis cum nominis tamquam essentiae unitate in baptismo ut sacramento et initiatione christiana fidei. Sufficienter autem in sacramento Confirmationis particulare donum gratiae exprimitur sive verbis usurpandis in Ecclesia latina: « signo te signo crucis, confirmo te chrismate salutis in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti », sive verbis Ecclesiae graecae: « sigillum doni Spiritus Sancti » σφραγίς δωρεας πνευματος ἀγιου; significatio

(1) Iuxta opinionem aliquorum theologorum excipienda esset materia sacramenti Ordinis, quae ex eorum doctrina voluntate antecedente solum in genere et voluntate demum consequente in specie determinata censeri deberet, ut ex paulo ante dictis patet.

enim formae in coniunctione praesertim cum materia utrumque eadem est, licet *modus significandi* sit diversus. Adhuc evidentius locutione solum grammatica differt, quod enuntiant latini: « *ego te baptizo* in nomine etc., » et quod dicunt orientales: « *baptizatur servus Dei N.* in nomine etc. » (1). Similiter inter formam indicativam in sacramento poenitentiae et formam deprecativam, quae apud orientales, aliquando etiam apud occidentales viguisse dicitur, et argumentum suppeditavit prolixis eruditorum dissertationibus, equidem non nisi grammaticum discrimen esse existimo. Profecto enim etiam in modo illo deprecativo non simplex deprecationis, sed significatio sententiae iudicialis nomine et auctoritate Dei pronuntiatae continetur; unde etiam in plerisque illis formululis mentio fit verborum salvatoris Io. XX. 23: « *quorum remiseritis peccata* » etc.

Constat denique 4°, *materiam et formam* secundum modum definitum ab ipso sacramentorum institutore pertinere ad *substantiam sacramenti*, de qua loquitur Concil. Trid. sess. XXI. cap. 2; caerimonias alias praescriptas ad significationem et dignitatem sacramenti expressius vel oculis exhibendam, subesse potestati legiferae Ecclesiae. Unde per se patet, non solum materiam et formam, quae sive certo sive probabiliter ad essentiam pertineat signi sacramentalis, adhibendas esse, ne invalida aut dubia reddatur administratio; sed etiam praescriptos ritus ceteros ex lege gravissima Ecclesiae, quamvis non ad validam, ad licitam tamen administrationem observari oportere, nisi quandoque solemnis administratio, ut frequenter accidit in baptismō, urgente necessitate impediatur.

Corollarium. Ex dictis intelligitur, qua generatim variatione in *materia* aut *forma* fiat et qua non fiat, ut collatio

(1) Scholastici plerique falso adscribunt Graecis formulam modi imperativi: *baptizetur*; est ea in omnibus Ritualibus, et in perpetuo usu indicativa; βαπτίζεται ὁ δούλος του Θεου. Ita etiam habet forma syriaca apud Melchitas, Maronitas, Iacobitas: *baptizatur N.* in nomine etc. ﴿ بَاتِّيْزُ تَعْدُدُ ﴾ vel in foem. ﴿ بَاتِّيْزُ ﴾ De hac re et de quaestione sub Urbano VIII, habita circa formam Nestorianorum vide Assemani Bibl. Or. T. III. p. 248. seqq.

sacramenti vel irrita sit vel dubia. Nominatim vero ex prae-notatis colligi potest, quis sit genuinus sensus doctrinae Zachariae Pontificis ep. 6. ad Bonifac. (Mansi Collect. Conc. T. XII. p. 325.). Declarat ibi Pontifex, baptismum collatum « in nomine *Patria et Filia et Spiritu Sancta* » habendum esse validum, « si ille qui baptizavit, non errorem introducens aut haeresim, sed pro sola ignorantia Romanae locutionis infringendo linguam, ut praefati sumus, baptizans dixisset. » Videlur ergo indicari, errorem ministri contra fidem efficere posse, ut forma, ceteroquin sufficiens, sit invalida. At hic distingui debet in primis valor sacramenti pendens ab intentione ministri, et pendens a sinceritate formae. Si minister studio corrumpat verba ex ea intentione, ut non faciat quod facit Ecclesia et non conferat sacramentum, hoc erit utique irritum, etiamsi corruptio per se non esset substantialis; tum vero nullitas sacramenti non provenit ex defectu formae, sed ex defectu necessariae intentionis, de qua alibi dicemus. Zacharias autem loqui videntur de ipso defectu formae, qui proveniat ex haeresi. Enimvero haeresim ministri non officere valori baptismi, constat ex definitionibus catholicis adversus rebaptizantes inde a III ad V saeculum; et praeterea constat, hunc non posse esse sensum Pontificis ex disertis verbis in ipsa illa epistola. Rationem enim reddens cur baptismus, corruptis illis verbis collatus, haberi debeat validus, continuo subiicit: « quia quicumque baptizatus fuerit ab haereticis in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, nullo modo debet rebaptizari. » Doctrina igitur intelligi ita debet. Si verba adhibita in forma non sint ambiguae significationis, sed ex usu communis sensum tantum unum habere possint eumque genuinum ab institutore sacramenti praescriptum, nullus error ministri potest efficere, ut forma illa non sit sufficiens. Sed si verba corruptantur ita, ut sensum habere possint vel genuinum formae sacramentalis vel alium diversum, cuiusmodi sunt illa presbyteri Bavari, « in nomine Patria etc. », tum sane forma legitima non erit, si a ministro adhibeantur ad hunc diversum a significatione formae sacramentalis et erroneum

sensum exprimendum. Vide Suarez disp. II. sect. 5. cf. S. Th. 3. q. 60. a. 7. ad 3. et a. 8.

CAPUT III.

DE EFFICACIA SACRAMENTORUM NOVI TESTAMENTI

THESIS VI.

Praemissa notione de obice removendo et de causa instrumentalis, demonstratur, sacramenta novi testamenti esse proprio sensu causas instrumentales gratiae.

“ Virtus sacramentis novi testamenti propria est, ut per ea, tamquam causas instrumentales, hominibus non ponentibus obicem gratia sanctificans, vi ipsius signi sensibilis sacrifice externi ritus iuxta Christi institutionem adhibiti, conferatur. ”

Duo ad intelligendam hanc thesim declaracione indigent, obex quid sit, et quae eius removendi ratio; tum quae sit notio *causae instrumentalis* comparate ad causam principem; tertium vero his suppositis demonstrandum est, *efficacia* scilicet visibilium sacramentorum ad collationem gratiae sanctificantis.

I. Obex gratiae, ad quam efficiendam sacramenta instituta sunt, *simpliciter* dictus intelligitur animae dispositio mala, vel absolute vel secundum praesentem Dei providentiam repugnans infusioni gratiae. Obex inquam *simpliciter* dictus est haec mala dispositio, seu indispositio ad recipiendam gratiam; nam datur etiam deficiens dispositio, quae est indispositio non quidem ad gratiam *simpliciter*, sed ad gratiam ulteriorem et abundantiorem, et quae ideo potest dici obex secundum quid. Cf. Suarez disp. 28. sect. 4. (§. “ Et potest in hunc modum ”).

Discrimen est ergo inter *obicem gratiae* et *ineptitudinem* ad sacramentum ipsum suscipiendum, cuiusmodi ineptitudo oritur ex defectu characteris baptismalis quoad omnia reliqua sacramenta, ex charactere iam recepto quoad sacramenta characterem imprintentia, ex sexu femineo quoad Ordinem, ex sanitate corporis vel ex infantia quoad extremam un-

ctionem, ex impedimentis dirimentibus quoad matrimonium. Obex enim gratiae proprie dictus, supposito etiam valore sacramenti, impedit collationem gratiae et ad ordinem moralem pertinet; haec ineptitudo ad ordinem quodammodo physicum reducitur, et impedit ipsum valorem sacramenti. Hinc defectus necessariae voluntatis ac intentionis ad suscipiendum sacramentum de utroque participat, de ratione scilicet obicis et ineptitudinis. Porro quod in sacramento poenitentiae obex illud reddit nullum saltem plerumque (censemur enim hoc etiam sacramentum quandoque posse esse *informe* i. e. validum sine collatione gratiae), id inde accidit, quia in hoc sacramento obex est simul defectus materiae; quae itidem deesset sane felicissime in hypothesi omnimodae innocentiae a peccato commisso post baptismum.

Ceterum hoc discrimen inter *obicem gratiae* et inter *defectum oppositum valori* sacramentorum amplissime explicatum est velut cardo totius quaestionis a Patribus et nominatim a s. Augustino in controversia cum Donatistis. “ De ipso corpore et sanguine Domini, unico sacrificio pro salute nostra, quamvis ipse Dominus dicat, nisi quis manducaverit carnem meam et biberit meum sanguinem, non habebit in se vitam, nonne Apostolus docet, etiam hoc perniciosum male utentibus fieri? Ait enim (1. Cor. XI. 27.): quicumque manducaverit panem et biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis et sanguinis Domini. Ecce quemadmodum obsunt divina et sancta male utentibus; cur non hoc modo et baptismus?... cur non ita et baptismus, quamvis bonus et legitimus, non tamen omnibus habentibus prodet?... Non adtendebas, posse nos dicere, esse ibi (in parte Donati) quidem baptismum Christi iustum, sanctum et bonum; sed poenale, contrarium, perniciosum inimicis corporis Christi, quod est Ecclesia? ” Aug. contr. Crescon. l. I. n. 30. 31.

Iam illa repugnantia sive indispositio ad infusionem gratiae non potest tolli nisi per actus liberos supernaturales ipsius hominis auxilio gratiae actualis elicitos, quibus efficitur ea, quae vocatur *necessaria dispositio h. e. non repugnantia ad infusionem gratiae*.